

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่าที่สำคัญยิ่งของประเทศ ป่าไม้เป็นแหล่งผลิตของป่าสำหรับใช้สอยซึ่งเป็นสินค้าทั้งภายในประเทศและส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศ ประเทศไทยได้เคยมีการทำไม้สักและไม้กระยาเลยออกจากป่าปีละหลายล้านลูกบาศก์เมตร เป็นมูลค่าหลายพันล้านบาท ทั้งนี้ยังไม่ได้รวมของป่าอื่นๆ อีก จึงนับว่าป่าไม้นอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนผู้ใช้ไม้และของป่าแล้ว ยังอำนวยประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของประเทศเป็นอันมาก (นิวัติ เรื่องพานิช, 2542) นอกจากนี้ เกษม จันทรแก้ว (2536) กล่าวว่า ป่าไม้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามหาศาล นับว่าเป็นหัวใจของสิ่งแวดล้อมประกอบด้วย ดิน ต้นไม้ หรือพืชพรรณ สัตว์ป่า และสิ่งมีชีวิตจำนวนมาก ส่วนสำคัญคือเป็นแหล่งรับน้ำ ป่าจะอำนวยประโยชน์แก่มวลมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่เมื่อมนุษย์มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วการใช้ประโยชน์จากป่าก็จะเพิ่มจำนวนมากขึ้นจนเกินกำลังผลิตของป่า และมีการแผ้วถางทำลายป่าเพื่อเหตุผลต่างๆ จนก่อให้เกิดความแปรปรวนของธรรมชาติ ฝนไม่ตกตามฤดูกาล เกิดความแห้งแล้ง ขาดน้ำกินน้ำใช้เพราะขาดพื้นที่ป่าสำหรับกักเก็บน้ำ ทำให้น้ำไหลลงสู่ทะเลโดยเปล่าประโยชน์ ทรัพยากรป่าไม้จึงมีบทบาทสำคัญต่อการรักษาสมดุลทางธรรมชาติสภาพดิน น้ำ และอากาศ ซึ่งปัญหาต่างๆ ดังกล่าวนั้นเราจะเห็นได้ชัดเจนจากเหตุการณ์ที่มนุษย์กำลังประสบอยู่ในปัจจุบันนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องรีบหาทางบรรเทาปัญหาที่กำลังประสบอยู่และหาทางป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไป

ทรัพยากรป่าไม้ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญของระบบนิเวศ เพราะเป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำลำธารเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพต่างๆ ช่วยดูดซับความชุ่มชื้น ป้องกันการพังทลายของดิน และมีคุณค่าทางเศรษฐกิจต่อมนุษย์เพื่อการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน จากความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้นี้ดังกล่าวกារจัดการที่ดีจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ส่งผลต่อความอุดมสมบูรณ์และความยั่งยืนของทรัพยากรป่าไม้ในระยะยาวเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในอนาคต ในอดีตที่ผ่านมามหาการศึกษาหรือดำเนินนโยบายต่างๆ ด้านการวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ มักจะพิจารณาเป็นส่วนๆ หรือเฉพาะกลุ่มเป้าหมายเป็นส่วนใหญ่ไม่ได้มีการมองในภาพรวมของปัญหาทั้งหมด ทำให้การใช้ประโยชน์

จากทรัพยากรบางครั้งขาดความร่วมมือจากคนในท้องถิ่น ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและการยอมรับในท้องถิ่นตามมา และกลายเป็นปัญหาต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอดีตที่ผ่านมา ปัจจุบันการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการพัฒนาเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับโครงการพัฒนาต่างๆ เพื่อให้ผลการพัฒนาสามารถยั่งยืนไปในระยะยาว แต่ดูเหมือนว่าความก้าวหน้าของการพัฒนาในระดับนโยบายและระดับพื้นที่ก็ยังไม่สามารถที่จะดำเนินการให้บรรลุผลได้เต็มที่ในการช่วยให้พื้นที่หรือชุมชนให้มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริงเนื่องจากชุมชนเอง ก็ยังไม่มีภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งพอที่จะต่อสู้กับปัจจัยทางด้านระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครองและสิ่งแวดล้อมที่มีความเป็นพลวัตด้วยการกระทำที่เป็นผลมาจากระบบทุนนิยม นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดในด้านการเข้าถึงและการควบคุมทรัพยากรในพื้นที่ของตนเอง ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม นั้นต้องมีความตระหนักและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ที่เปรียบเสมือนเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเองเพื่อเป็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตนเอง ตลอดจนการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่ามากที่สุด (อัญชลี หาญฤทธิ, 2547)

การรวมตัวเป็นกลุ่ม องค์กรภายในชุมชนนั้น เป็นรูปแบบกระบวนการหนึ่งของการบริหารจัดการความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เพื่อร่วมดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบ มีรูปแบบที่หลากหลายเป็นสถาบันร่วมและกลไกของชุมชน เพื่อตั้งรับและตอบโต้กับวิกฤตการณ์ต่างๆ ที่เข้ามากระทบชุมชน อันจะเป็นการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นภายในองค์กรและความมีศักยภาพขององค์กรท้องถิ่นมากขึ้น ประเด็นดังกล่าว ได้ถูกบรรจุและเน้นการให้ความสำคัญขององค์กรชุมชน การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ของชุมชนไว้เป็นแนวทางของการดำเนินงานการพัฒนา ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 8-9 ว่า “รัฐจะต้องกระจายการพัฒนาด้วยการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน” (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2538) แต่ทั้งนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพด้วย (สมพันธ์ เตชะอธิก, 2540)

เนื่องจากความเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมของกลุ่ม องค์กรต่างๆ นี้เป็นกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่นำปัญหาทางสิ่งแวดล้อมมาเป็นจุดยืน เพื่อการรวมตัวในการสร้างบทบาทเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและกำหนดนโยบายของรัฐ และเปลี่ยนจากการรวมศูนย์อำนาจที่สั่งการมาจากรัฐส่วนกลาง หรือการบริหารจากบนลงล่างมาเป็นการบริหารจากชุมชนระดับล่างขึ้นไป ดังนั้น สำนักของการรวมกลุ่มของชุมชน จึงมีลักษณะความสัมพันธ์เชิงแนวราบที่มิใช่เกิดจากการจัดตั้งโดยการใช้อำนาจและกลไกของรัฐเข้ามาสั่งการ หรือจัดตั้งให้เกิดอย่างมี

สัมพันธ์ในเชิงแนวคิด มีความเป็นอิสระทางการเมือง หรือเกิดความสำนึกตระหนักในปัญหาของชุมชนตนเอง ก่อให้เกิดพลังการสร้างสรรค์ มีการประสานความร่วมมือกันทุกฝ่าย เพื่อคิดค้นวิธีการดำเนินงานกิจกรรม ที่สามารถตอบสนอง แก้ไขปัญหาาร่วมของชุมชนตนเองได้หลากหลายรูปแบบที่แปลกใหม่ ซึ่งแตกต่างไปจากวิธีการแนวคิดแบบเดิม โดยมีการนำเอาทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นเข้ามารวมกัน (อนุชาติ พวงสำลี, 2543)

ในขณะเดียวกัน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้เน้นให้ “คน” ซึ่งหมายความรวมถึง “เยาวชน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพราะเชื่อมั่นว่า “คน” และ “เยาวชน” เป็นปัจจัยที่ชี้ขาด ถึงความสำเร็จของการพัฒนาในทุกเรื่อง ซึ่งหากมีศักยภาพที่เพียงพอแล้ว ก็จะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม และชาติบ้านเมืองได้อย่างเต็มความสามารถ คนในสังคมย่อมได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ อีกทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ยังได้มุ่งเน้นถึงการให้โอกาสด้านความเคลื่อนไหวในการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ที่จะพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชนของตนได้อย่างเต็มที่ (สิริพันธุ์ อมรพันธุ์บุติกุล, 2544)

ในจังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่อุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย ซึ่งจัดเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 24 ของประเทศไทย ครอบคลุมบริเวณดอยสุเทพในท้องที่ตำบลโป่งแยง ตำบลแม่แรม ตำบลคอนแก้ว อำเภอแม่ริม ตำบลบ้านปาง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง ตำบลช้างเผือก ตำบลสุเทพ ตำบลแม่เห็ยะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ประมาณ 162 ตารางกิโลเมตร ต่อมาในปี พ.ศ. 2525 ได้มีการขยายพื้นที่เพิ่มขึ้นอีก 100 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ ตำบลสบเปิง อำเภอแม่แตง ตำบลแม่แรม ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ จึงทำให้ อุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย มีพื้นที่ทั้งหมด ประมาณ 262.5 ตารางกิโลเมตร และจากลักษณะภูมิศาสตร์ ที่ตั้ง และขนาดของป่าไม้ ทำให้พื้นที่อุทยานแห่งชาติ สุเทพ-ปุย เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารหลายสายไหลลงสู่ แม่น้ำปิง และมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ซึ่งถือว่ามีความล้ำค่าและเป็นมรดกของชาติไทยและเมืองเชียงใหม่ รวมถึงเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าวิจัยมาตลอด 80 ปี (สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552)

ชุมชนแม่สาซึ่งหมู่ 6 จะเรียกว่าบ้านแม่สาใหม่ มีบ้านเรือนประมาณ 120 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากร 1,100-1,200 คน หมู่ 10 จะเรียกว่าบ้านแม่สาใหม่มีบ้านเรือนประมาณ 60 หลังคาเรือนมีจำนวนประชากร 600-700 คน (เดิมที่เป็นหมู่บ้านเดียวกัน) สาเหตุที่เป็นพื้นที่ใกล้กัน แต่อยู่กันคนละหมู่บ้าน ก็เนื่องจากว่า หมู่บ้านแม่สาใหม่มีจำนวนประชากร เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จึงต้องแยกหมู่บ้าน มาเป็นบ้านแม่สาใหม่ ได้ตั้งหมู่บ้านที่หลัง ก็เลยต้องมาต่อท้ายหมู่บ้านที่เกิดขึ้นก่อน จึงได้เป็นหมู่ 10 ส่วนอาชีพของชาวบ้านหลักๆ จะเป็นการปลูกลิ้นจี่เป็นส่วนใหญ่ รองลงมาก็จะค้าขาย ทำไร่ ทำสวน ปลูกผักที่พื้นที่ป่า และ ชุมชนจะเป็นคนที่มิเชื่อสายมั่ง ประกอบด้วย ตระกูล

แซ่ 4 ตระกูลคือ แซ่โง้ง แซ่เต๋า แซ่ย่าง แซ่หาง จึงนับได้ว่าเป็นชุมชนชาวม้งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ในเขตของอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย และจากบริบทที่กล่าวมากรณีของบ้านแม่สา ก็คือเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีงานวิจัยเข้ามาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งกฎระเบียบข้อบังคับ รวมถึงการช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐที่มีเข้ามามากมายแต่ข้อมูลงานวิจัยที่เป็นรูปธรรมจากงานวิจัยที่ทำส่วนใหญ่ยังไม่เก็บไว้ให้กับชุมชน หลงเหลือไว้แต่เพียงคำพูดจา และสถานที่ กฎระเบียบข้อบังคับที่ชาวบ้านได้จดจำ และร่วมกันร่างขึ้นมาเท่านั้น หากจะขยายความจากคำบอกเล่าให้เห็นภาพก็คือ ได้ทราบถึงบริบทของหมู่บ้านว่าครอบคลุม 3 ภูเขา และจะเรียกรวมกันว่า “ดอยผากลอง” ซึ่งเมื่อก่อนจะเป็นดอยที่โล้นเตียนไม่ค่อยจะมีต้นไม้ใหญ่มากนัก ต่อมาทางชาวบ้านก็ได้ร่วมกันก่อตั้งกลุ่ม ชมรมอนุรักษ์ป่าขึ้น จากความร่วมมือของคนในท้องถิ่นหลายฝ่าย เช่น ฝ่ายกลุ่มผู้นำ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ โดยจะมีการตั้งกฎกติกาในการห้ามบุกรุกป่า เช่น ได้ร่วมกันกันพื้นที่ด้านตะวันออกของหมู่บ้านประมาณ 5,000 ไร่ เป็นป่าอนุรักษ์ และปลูกสร้างเสริมป่ากับให้ทำการเกษตรผสมผสานแบบเศรษฐกิจพอเพียง พร้อมกับออกกฎหมายห้ามเข้าไปหาของป่า เช่น หน่อไม้ หวายกล้วย กล้วยไม้ หากฝ่าฝืนจะปรับ 200 บาท เป็นต้น ในส่วนของการอนุรักษ์สัตว์ป่า ก็ห้ามมิให้ผู้ใดล่าสัตว์ป่าทุกชนิด เช่น สัตว์สี่เท้า ปรับเป็นเงิน 3,000 บาท และสัตว์สี่เท้าที่ทางหมู่บ้านนำไปปล่อย มีโทษปรับเป็นเงิน 5,000 บาท สัตว์ปีก ปรับเป็นเงิน 1,000 บาท รวมถึงการป้องกันและควบคุมไฟป่าด้วยเช่นกัน ในส่วนของกิจกรรม ประเพณี วัฒนธรรมที่น่าสนใจก็จะมี การบูชา สักการะป่าดงแซ่ง เพื่อการบวงสรวงผีเจ้าที่ บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ของทุกปี เป็นการดูแลปกป้องรักษาหมู่บ้าน และโรงเรียนเพาะชำกล้าไม้เป็นการเตรียมกล้าไม้ท้องถิ่น เพื่อนำไปปลูกเสริมป่าและฟื้นฟูสภาพป่าให้อุดมสมบูรณ์ เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความต้องการที่จะประมวลความรู้ ภูมิปัญญาของชุมชนด้านศักยภาพในการจัดการป่าที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม ทั้งนี้เพื่อผลในการได้รวบรวมองค์ความรู้ให้เป็นในเชิงรูปธรรมเพื่อที่จะนำไปบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ระเบียบต่อพื้นที่ได้มากขึ้น อาจรวมถึงการยืนยันการเป็นตัวตนของกลุ่มอนุรักษ์ป่าของทางชุมชนแม่สา และเพื่อสืบเนื่องต่อไปของชุดความรู้ที่ได้ให้ถูกถ่ายทอดต่อคนรุ่นใหม่ ในอนาคตซึ่งจะนำไปสู่ชุดความรู้ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นไป ตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก โลกาภิวัตน์ บวกกับความต้องการที่จะลดประเด็นที่เป็นกระแสของสังคมว่าคนบนดอยคือผู้ทำลายป่าและเป็นต้นเหตุในการก่อหมอกควันของเชียงใหม่ โดยการทำให้อุณหภูมิ ความสนใจและทุ่มเทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ธรรมชาติของคนในชุมชนว่าเป็นอย่างไร รวมถึงเป็นการกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวของกลุ่มชุมชนใกล้เคียงให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าอีกด้วย และประกอบกับของผู้วิจัยเองก็ได้มีโอกาสเข้ามารับรู้ปัญหาและอยากมีส่วนร่วมกับ

ชาวบ้านในการเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยรวบรวมฐานข้อมูลในการจัดการป่า ที่มีมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จึงมีความสนใจที่จะสานต่อความตั้งใจของชุมชน โดยผ่านงานวิจัยชิ้นนี้ร่วมกับชุมชน

จากที่มาและความสำคัญทำให้ผู้วิจัยเกิดคำถามขึ้นว่า “จะอย่างไรให้ชุมชนรอบข้างและสังคมภายนอกรับรู้ว่าคุณสมบัติบ้านแม่สา มีความสามารถในการจัดการป่า” จึงสนใจประเด็นในการศึกษาคือ ชุมชนบ้านแม่สามีวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างไร มีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรป่าของชุมชนอย่างไร ชุมชนมีศักยภาพทั่วไปและศักยภาพแฝงในการจัดการทรัพยากรป่าอย่างไร และทราบถึงกระบวนการและรูปแบบที่ใช้ในการจัดการทรัพยากรป่า และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าของชุมชน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์หลัก

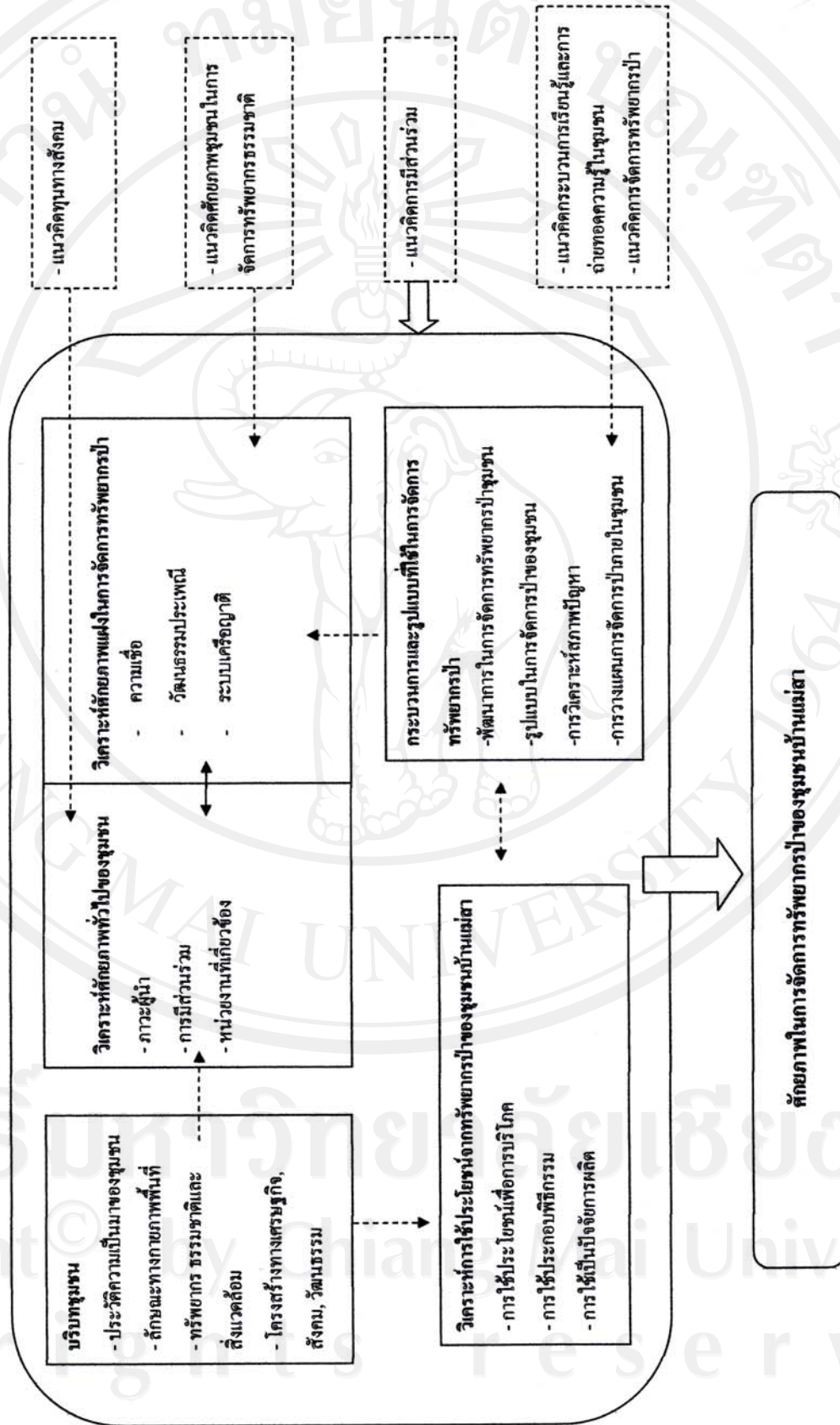
- เพื่อศึกษาถึงศักยภาพในการจัดการทรัพยากรป่าของชุมชน

วัตถุประสงค์รอง

- เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงศักยภาพทั่วไปและศักยภาพแฝงในการจัดการทรัพยากรป่าของชุมชน
- เพื่อศึกษากระบวนการและรูปแบบที่ใช้ในการจัดการทรัพยากรป่าของชุมชน
- เพื่อศึกษาถึงการ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าของชุมชน

1.3 กรอบแนวคิดงานวิจัย

กรอบแนวคิดงานวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดงานวิจัย

1.4 ขอบเขตในการศึกษา

1.4.1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกชุมชนที่มีความสามารถในการจัดการทรัพยากรป่า โดยความร่วมมือของคนภายในชุมชนเอง ดังนั้นจึงเลือกพื้นที่ชุมชนบ้านแม่สา หมู่ 6 และหมู่ 10 ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ศึกษา โดยผู้วิจัยมีเหตุผลดังนี้

- เป็นชุมชนชนชาวม้งที่ตั้งอยู่บนพื้นที่สูง ซึ่งมักถูกกระแสสังคมกล่าวหาว่าเป็นผู้ทำลายป่า
- เป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีความผูกพันกับป่า ในลักษณะการอนุรักษ์ด้วยภูมิปัญญา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และกฎระเบียบของชุมชน
- จุดเด่นของชุมชนบ้านแม่สา อยู่ที่พลังความร่วมมือของคนภายในชุมชนที่ช่วยกันฟื้นฟูสภาพป่า จากคอยที่โล้นเตียน กลับกลายมาเป็นผืนป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง

1.4.2 ขอบเขตของประชากร

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านแม่สา หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 10 แยกเป็น

หมู่ 6 บ้านแม่สาใหม่ ประชากรชาย 581 คน ประชากรหญิง 534 คน รวม 1,115 คน

หมู่ 10 บ้านแม่สาน้อย ประชากรชาย 332 คน ประชากรหญิง 319 คน รวม 651 คน

(ข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐานระดับหมู่บ้านปี พ.ศ. 2553)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ประกอบด้วยบุคคลต่างสถานภาพ ทางด้านสังคม และบทบาทหน้าที่มีดังนี้

1) กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ประกอบด้วย

- ผู้ใหญ่บ้าน
- คณะกรรมการหมู่บ้าน

2) กลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย

- ผู้ประกอบพิธีกรรมตามประเพณี
- ผู้นำตามความเชื่อ หรือผู้ประกอบพิธีกรรม
- ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน

3) กลุ่มชาวบ้าน ประกอบด้วย

- กลุ่มชมรมอนุรักษ์
- กลุ่มเยาวชน

- กลุ่มแม่บ้าน
- 4) เจ้าหน้าที่สังกัดหน่วยงานภาครัฐ
 - เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง

1.4.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาและประเด็นที่จะทำการศึกษาดังนี้

1) ศึกษาบริบทชุมชน

- ประวัติความเป็นมาของชุมชน
- ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่
- ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน
- โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ของชุมชน

2) ศึกษาศักยภาพทั่วไปของชุมชน ผู้วิจัยได้ศึกษาศักยภาพทั่วไปของชุมชนในฐานะที่เป็นจุดเชื่อมโยงระหว่าง บริบทชุมชนกับศักยภาพแฝงในการจัดการทรัพยากรป่าของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ศักยภาพทั่วไปของชุมชนในประเด็นดังต่อไปนี้

- ภาวะผู้นำ
- การมีส่วนร่วม
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพแฝง ในการจัดการทรัพยากรป่าของชุมชน

- ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี
- ความเป็นชาติพันธุ์, ระบบเครือญาติ

4) ศึกษากระบวนการและรูปแบบที่ใช้ในการจัดการทรัพยากรป่าที่ผ่านมาของชุมชน

- พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรป่าของชุมชน
- รูปแบบในการจัดการทรัพยากรป่าของชุมชน
- การวิเคราะห์สภาพปัญหา
- องค์การจัดการป่าภายในชุมชน

5) ศึกษาถึงการใช้อย่างไรจากทรัพยากรป่าของชุมชน ผู้วิจัยได้ศึกษาการใช้อย่างไรจากทรัพยากรป่าของชุมชน โดยเลือกประเด็นที่จะศึกษาดังนี้

- การใช้ประโยชน์เพื่อการบริโภค
- การใช้เป็นปัจจัยการผลิต
- การใช้ประกอบพิธีกรรม

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

บริบทชุมชน หมายถึง ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านแม่สา ซึ่งมีความหมายรวมไปถึง ลักษณะทางกายภาพพื้นที่ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ภายในชุมชน และโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรม

ศักยภาพชุมชน หมายถึง จิตความสามารถของชุมชนบ้านแม่สาในการตอบสนองความต้องการ การแก้ไขปัญหาของคนภายในชุมชน ทั้งนี้ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อความปกติสุขในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนซึ่งประกอบด้วย ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ศักยภาพแฝงในการจัดการทรัพยากรป่า หมายถึง จิตความสามารถที่มีอยู่ภายในตัวชุมชน (ที่เป็นนามธรรม) ในการดำเนินการจัดการทรัพยากรป่าซึ่งประกอบไปด้วย ความเชื่อ ความเป็นชาติพันธุ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม

กระบวนการจัดการทรัพยากรป่า หมายถึง กระบวนการที่ชาวบ้านเข้ามาดำเนินการจัดการทรัพยากรป่าในชุมชนซึ่งมีการวางแผนพัฒนาในการจัดการทรัพยากรป่าให้เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม โดยพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวข้อง คือ การดำเนินกิจกรรมในการจัดการทรัพยากรป่า รูปแบบและกิจกรรมในการจัดการทรัพยากรป่า

ทรัพยากรป่า หมายถึง ทรัพยากรต่างๆที่มีอยู่ภายในป่า ของชุมชนบ้านแม่สา หมู่ 6 และหมู่ 10 ตำบลโป่งแยง ทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตทั้งหลายหรือไม่ก็ตามตลอดจนทุกสิ่งทุกอย่างในชุมชนที่มีผลทำให้ป่าสามารถอำนวยประโยชน์ในทุกๆ ด้านแก่ชุมชนบ้านแม่สาได้

การมีส่วนร่วม หมายถึง ความร่วมมือภายในชุมชนบ้านแม่สา หมู่ 6 และหมู่ 10 ตำบลโป่งแยง ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยมีกลุ่มชาวบ้าน และ/หรือกลุ่ม ของหน่วยงานภาครัฐโดยพิจารณาจากประเด็นต่างๆ ดังนี้ การบำรุงรักษา การฟื้นฟูสภาพป่าภายในชุมชน การกำหนดความรับผิดชอบของกลุ่มชาวบ้าน การกำหนดบทลงโทษ กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หมายถึง องค์กรบริหารส่วนตำบลโป่งแยง เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชน องค์กรภายในชุมชน เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษาทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบของชุมชนบ้านแม่สาหมู 6 และหมู 10 ตำบลโป่งแยง ซึ่งเป็นตัวอย่างของการศึกษาในครั้งนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved